

فرازهایی از روابط اقتصادی - بازرگانی ایران و اسپانیا

حسن علایی

۱ - تاریخچه روابط اقتصادی

اگرچه سابقه روابط اقتصادی ایران و اسپانیا به قرنهای گذشته باز می‌گردد، اما آغاز رسمی این روابط به سالهای ۱۸۴۱ میلادی (۱۲۲۰ هجری شمسی)، یعنی سال دیدار هیئت رسمی ایران از عثمانی سابق باز می‌گردد. در این سال هیئت ایرانی علاوه بر دیدار خود با مقامهای عثمانی، بایک هیئت اسپانیایی نیز در استانبول ملاقات نمود و به دنبال آن، اولین عهدنامه (موافقتنامه) مودت و تجارت ایران و اسپانیا به امضاء رسید. لیکن علی‌رغم این عهدنامه و افتتاح موقت سفارت ایران در مادرید، روابط اقتصادی و بازرگانی دو کشور (به دلایل مختلف) توسعه چندانی نیافت و در کل، سطح آن در مقایسه با بسیاری از کشورهای اروپایی، چون: آلمان، انگلیس، فرانسه، هلند و پرتغال،

بسیار پایین‌تر بود. تا آنکه در سال ۱۹۵۴ (۱۳۳۳ هجری شمسی) یعنی یک سال پس از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲، اولین هیئت رسمی ایران از اسپانیا دیدن نمود، و مقارن با افتتاح مجدد سفارت ایران در مادرید، اولین موافقتنامه رسمی بازرگانی و همکاریهای اقتصادی دو کشور (در قرن بیستم) به امضای طرفین رسید. به دنبال امضای این توافقنامه، روابط دو کشور از تحرک بیشتری برخوردار گردید و همکاریهای اقتصادی دو کشور روز به روز گسترش یافت.

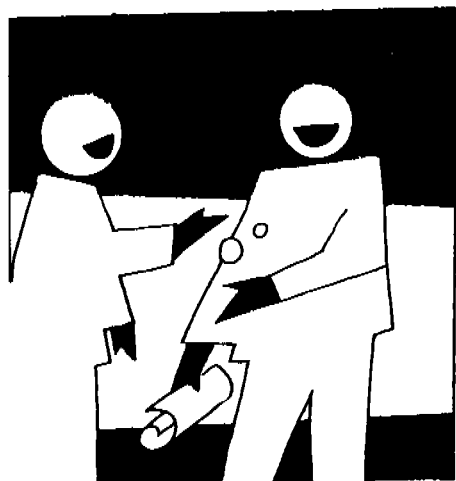
در سال ۱۹۷۵ (۱۳۵۴ هجری شمسی) وزیر اقتصاد و دارایی وقت اسپانیا وارد تهران گردید و در مذاکرات گسترده با همتای ایرانی خود، موافقت خود را با تشکیل اولین کمیته مشترک بازرگانی و همکاریهای اقتصادی دو کشور اعلام نمود. به دنبال این امر و در همین

سال وزیر صنایع اسپانیا در رأس یک هیئت ۲۵ نفری وارد تهران گردید و طی پروتکلی که با همتای ایرانی خود به امضای رساند، امکانات همکاری دو کشور در زمینه‌های کشتی‌سازی و جهانگردی مورد بررسی قرار گرفت، و مقرر گردید که هیئت کارشناسی دو کشور زمینه‌های گسترش این همکاریها را بررسی نمایند. در مجموع همکاریهای اقتصادی ایران و اسپانیا از سال ۱۹۵۹ تا ۱۹۷۸ توسعه یافت و اسپانیا علاوه بر صادر نمودن ماشین آلات سبک، لوازم خانگی، منسوجات پشمی و الیاف مصنوعی به ایران، در زمینه پروژه‌های ساختمانی، طرح کشتی‌سازی خلیج فارس، ایجاد موج شکن، احیای زمین و لایروبی رودخانه‌ها و دریای جنوب و همچنین در زمینه حمل و نقل دریایی همکاریهای نسبتاً وسیعی را برقرار نمود^(۱).

درسالهای بعد از انقلاب، روابط اقتصادی دو کشور، بیشتر تحت تأثیر روابط سیاسی قرار گرفت و هماهنگ با بهبود یا سردی روابط سیاسی، این روابط نیز فرازونشیبهایی مشابه با آن را طی نمود که ذیلاً و به صورت خلاصه به بررسی آن در بخشهای مختلف اقتصادی خواهیم پرداخت.

۲- روابط در بخش کشاورزی

اگرچه اسپانیا در سالهای قبل از انقلاب اسلامی در برخی از فعالیتهای بخش کشاورزی نظیر زهکشی و لایروبی مشارکت داشت، اما این روابط چه در سالهای قبل از انقلاب و چه

بعد از آن هرگز فعال و گسترده نبوده است، با این حال در سفرهای هیئتهای اقتصادی و بازرگانی دو کشور، گفتگوهای محدودی نیز در زمینه همکاریهای کشاورزی، نظیر شیلات، کشت و صنعت و پرورش طیور انجام می‌گرفت، اما در این موارد هیچ موافقتنامه یا یادداشت تفاهمی به امضا نرسید.

۳- روابط در بخش صنعت، معدن و انرژی

برخلاف روابط بخش کشاورزی، روابط صنعتی و انرژی ایران و اسپانیا عمده‌ترین قسمت روابط اقتصادی - بازرگانی دو کشور را تشکیل می‌دهد که زمینه آن به روابط صنعتی سالهای قبل از انقلاب و موافقتنامه کارخانجات اتومبیل سازی سیت (SEAT) و ایران ناسیونال باز می‌گردد. در سالهای اولیه پس از انقلاب،

روابط صنعتی دو کشور با لغو بسیاری از قراردادهای (خصوصاً از جانب ایران) و ملی شدن کارخانجات اتومبیل سازی محدود گردید؛ تا آنکه وزیر صنایع اسپانیا در سال ۱۳۶۲ از تهران دیدن نمود و موافقتنامه‌ای در خصوص همکاریهای صنعتی، نظیر کشتی سازی، حمل و نقل (وخصوصاً تأمین نیازهای راه آهن) و اتومبیل سازی به امضاء رساند^(۲). (در بخش اتومبیل سازی، طرف قرارداد از ایران، کارخانه پارس خودرو بود).

در سالهای بعد از انقلاب، روابط اقتصادی دو کشور، بیشتر تحت تأثیر روابط سیاسی قرار گرفت و هماهنگی با بهبود یا سردی روابط سیاسی، این روابط نیز فرازونشیبهایی مشابه با آن را طی نمود

در سال ۱۳۶۶ با دیدار هیئت عالی رتبه ایران از اسپانیا، علاوه بر توافق در تشکیل کمیسیون مشترک اقتصادی، یادداشت تفاهمی نیز در زمینه همکاریهای اقتصادی - صنعتی (خصوصاً کشتی سازی) به امضاء رسید^(۳).

در نیمه دوم سال ۱۳۶۷ و مقارن با اتمام جنگ عراق علیه ایران، وزیر صنایع و انرژی اسپانیا در رأس یک هیئت بلند پایه صنعتی - اقتصادی^(۴) وارد تهران شد و با وزیر نیرو در زمینه بازسازی و تجهیز نیروگاهها، با وزیر صنایع در خصوص تأمین مالی پروژههای

مشترک (با بازپرداخت بلند مدت) و همچنین احداث کارخانه سیمان هرمزگان و واگذاری تکنولوژی ساخت انواع دارو و خمیرکاغذ، و با وزیر صنایع سنگین در خصوص احداث پالایشگاه، صنایع خودروسازی و خرید قطعات صنعتی و ماشین ابزار مذاکره نمود، در پایان نیز یک یادداشت تفاهم به امضای دو کشور رسید که مهمترین نکات آن به قرار زیر می باشد: (۵)

الف - تفاهم بین سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و شرکت ینی (YENI) مبتنی بر اجرای کامل پروژههای مربوط به نیروگاه، پالایشگاه و کارخانجات صنعتی و خودروسازی.

ب - تفاهم مربوط به خرید ورقهای فولادی و فولاد مخصوص از اسپانیا و فروش قطعات ریخته‌گری و لوله‌های پروفیل وسایرکالاهای صادراتی (غیر نفتی) از ایران.

ج - تفاهم و همکاری مربوط به ساخت بویلرهای نیروگاهی، بین یک شرکت ایرانی و شرکت فاسترویلر (Fasterviler) اسپانیا.

د - تفاهم و همکاری مربوط به ساخت مشترک لوکوموتیو و چرخ محور، در واگن سازی پارس.

ه - تفاهم مربوط به تشکیل کمیسیون مشترک اقتصادی دو کشور از مجاری دیپلماتیک.

و - تفاهم مربوط به صدور مواد معدنی ایران به اسپانیا و خرید قطعات مورد نیاز

واحدهای صنعتی ایران از اسپانیا.

که صادرات کالاهای غیرنفتی ایران، شامل کالاهای کشاورزی، معدنی و سنتی به اسپانیا توسعه یابد.^(۹) با این حال به دنبال آتش سوزی در یکی از بنادر جنوبی ایران در سال ۱۳۷۰، یک کاپیتان اسپانیایی مسئول این امر معرفی و دستگیر گردید،^(۱۰) که به دنبال آن حجم مبادلات بازرگانی دو کشور در سال ۱۳۷۱ (۱۹۹۲) به نصف کاهش یافت و از ۱/۲ میلیارد دلار به کمتر از ۶۰۰ میلیون دلار رسید.^(۱۱)

۴-۱- ترکیب صادرات اسپانیا به ایران

اگرچه کشورهای عضو اتحادیه اروپا مهمترین و بزرگترین طرف تجاری ایران (بخصوص در واردات) محسوب می‌شوند، اما سهم اسپانیا به عنوان یکی از اعضای این اتحادیه، درصد کمی از آن را تشکیل می‌دهد. با این حال، صادرات اسپانیا به ایران را مجموعه‌ای از اقلام متنوع تشکیل می‌دهد که مهمترین آنها در بخش کالاهای واسطه‌ای، شامل نفت و روغن، قطعات مربوط به اتومبیل و اتاقهای اتوبوس، انواع ورق آهن، محصولات صنعتی مانند پشم شیشه، انواع فلزات و میله‌گرد، لوله و پروفیل، انواع سولفاتها، فسفاتها، پلیمرها و فیبر مصنوعی، و در بخش کالاهای سرمایه‌ای، شامل انواع مختلف توربینها، دیگهای بخار، ژنراتور، ماشینهای تراش و برش، انواع پمپها، ماشین آلات مکانیکی و کشاورزی و وسایل مختلف تقطیر، و در بخش کالاهای مصرفی، شامل انواع کابلها،

در اواخر سال ۱۳۷۱ مشاور اتاق بازرگانی مادرید ضمن دیدار خود از ایران توصیه‌هایی در زمینه سرمایه‌گذاری شرکت‌های اسپانیایی در بخشهای ساختمان، داروسازی، پتروشیمی، اتومبیل و کشتی‌سازی نمود^(۶) و مشکل عمده در توسعه روابط صنعتی را چند نرخ بودن ارز اعلام کرد. سرانجام مقارن همین زمان اولین کمیسیون مشترک دو کشور (بعد از انقلاب اسلامی) در مادرید برگزار گردید.^(۷)

۴-۲- روابط در بخش بازرگانی

اولین تماس عمده در بخش بازرگانی دو کشور در سال ۱۳۶۲ صورت گرفت. در این سال هیئتی به ریاست وزیر مشاور در امور بازرگانی اسپانیا از تهران دیدن نمود و با هیئتی مرکب از ۳۰ تن از کارشناسان عالی رتبه اقتصادی - بازرگانی کشورمان در بخشهای صنایع سبک و سنگین، پتروشیمی، کشاورزی، بهداشت، نیرو، راه‌آهن، کشتیرانی و بندار، معادن و فلزات، واردات و صادرات و به سرپرستی وزیر بازرگانی وقت و در یازده کمیته، جداگانه ملاقات و راه‌حلهای مربوط به توسعه روابط اقتصادی - بازرگانی دو کشور را بررسی نمود.^(۸)

در سالهای بعد، تحول عمده‌ای در روابط بازرگانی دو کشور روی نداد، تا آنکه در اواخر سال ۱۳۶۸ سفیر اسپانیا در تهران با وزیر بازرگانی ملاقات و مذاکره نمود و توافق گردید

انواع شیرلوله و انواع دارو، لاستیک و غیره می‌گردد.

جدول (۱) اقلام عمده صادراتی اسپانیا به ایران در سالهای ۱۹۹۰ و ۱۹۹۱ را نشان می‌دهد. براین اساس، عمده ترین اقلام وارداتی ایران از اسپانیا در سال ۱۹۹۰ را کالاهای

واسطه‌ای تشکیل می‌دهد به طوری که سهم آن در کل صادرات اسپانیا به ایران به بیش از ۵۸ درصد می‌رسد.

در سال ۱۹۹۱ نیز اقلام کالاهای واسطه‌ای همچنان مهمترین سهم را در صادرات این کشور به ایران داشته‌اند، هرچند رقم آن در مقایسه با

جدول (۱) - اقلام عمده کالاهای صادراتی اسپانیا به ایران در سالهای ۱۹۹۰ - ۱۹۹۱

ارقام: میلیون دلار/درصد

۱۹۹۱			۱۹۹۰		
درصد	ارزش	نوع کالا	درصد	ارزش	نوع کالا
۱۲/۶	۵۲/۸	نفت و روغن تصفیه شده			شاسی، موتور یا گیربکس
۱۱/۴	۴۷/۷۶	انواع ورق آهن	۱۸	۵۶/۷	قطعات مختلف اتومبیل
			۱۷/۶	۵۵/۴	نفت و روغن تصفیه شده
۹/۱	۳۸/۱۳	قطعات مختلف اتومبیل	۸/۷	۲۷/۴	انواع ورق آهن
۴/۱	۱۷/۱۸	دیگهای ژنراتورهای بخاری	۵/۵	۱۷/۳	ترکیبات اسیدی و نیتروزنی
۳/۹	۱۶/۳۴	میله‌های آهنی و فولادی	۵/۲	۱۷/۰۱	آنتی بیوتیک
		لوله و پروفیل بدون	۲/۹	۹/۱۳	فیبر مصنوعی
۳/۵	۱۴/۶۶	جوش آهنی و فولادی	۲/۴	۷/۵۶	هیدرواکسید سدیم و پتاسیم
۳/۳	۱۳/۸۳	آنتی بیوتیک	۲/۳	۷/۲۴	پلمبرایلین (به صورت اولیه)
۲/۶	۱۰/۸۹	انواع شیرلوله و سوپاپ	۱/۹۶	۶/۱۷	انواع شیرلوله و سوپاپ
۲/۳	۹/۶۴	فیبر مصنوعی	۱/۹۵	۶/۱۴	روغن سویا
۲/۲۶	۹/۴۷	هیدرواکسید سدیم و پتاسیم	۱/۹	۵/۹۸	دیگهای ژنراتورهای بخاری
۲/۱	۸/۸	اقلام متفرقه	۱/۸	۵/۶۷	کشتی ماهیگیری
		ماشینهای ورق و			ماشینهای ورق و
۱/۲	۵/۰۳	سیلندر نمودن فلزات	۱/۷	۵/۳۵	سیلندر نمودن فلزات
۱	۴/۱۹	صمغهای صنعتی	۱/۷	۵/۳۵	لوله و پروفیل آهنی و فولادی
-/۹۳	۳/۹	انواع مختلف دارو	۱/۶۳	۵/۱۳	پلیمرهای پوپلن
-/۹۳	۳/۹	کاغذ و کارتن	۱/۶	۵/۰۴	روی و براده آهن

۱۹۹۱			۱۹۹۰		
درصد	ارزش	نوع کالا	درصد	ارزش	نوع کالا
۰/۸۴	۳/۵۲	پلیمرهای پرلین	۱/۵	۳/۷۲	برنج
۰/۸۴	۳/۵۲	ترکیبات اسیدی و نیتروژنی	۱/۲۴	۳/۹	وسایل تقطیر و استریل
۰/۸۲	۳/۴۲	سیم آهنی، فولادی یا مسی	۱/۱	۳/۴۶	انواع مختلف دارو
۰/۸۱	۳/۴۲	پمپ هوا و کمپرسور	۱/۱	۳/۴۶	سیم آهنی، فولادی یا مسی
۰/۷۳	۳/۰۶	محفظه گاز مایع	۱/۰۷	۳/۳۷	کابلها و فیبرهای اپتیک
۰/۶۹	۲/۸۹	انواع سولفاتها	۱/۰۶	۳/۳۴	چاودار
		دیگهای بخار برای			گرافیت، کربن و زغال برای
۰/۶۸	۲/۵۵	حرارت مرکزی	۱/۰۴	۳/۲۷	تولید لامپ و باطری
۰/۵۹	۲/۴۷	ماشین تراش فلزات	۱/۰۱	۳/۱۸	فیبرهای مصنوعی
۰/۵۵	۲/۳۰	ابزارآلات مکانیکی	۰/۹۹	۳/۱۲	انواع سولفاتها
۰/۵۱	۲/۱۴	انواع فسفات	۱۲/۹	۴۰/۶۱	سایر کالاها *
۳۱/۷۸	۱۳۳/۱۹	سایر کالاها **			
۱۰۰	۴۱۹	جمع کل	۱۰۰	۳۱۵	جمع کل

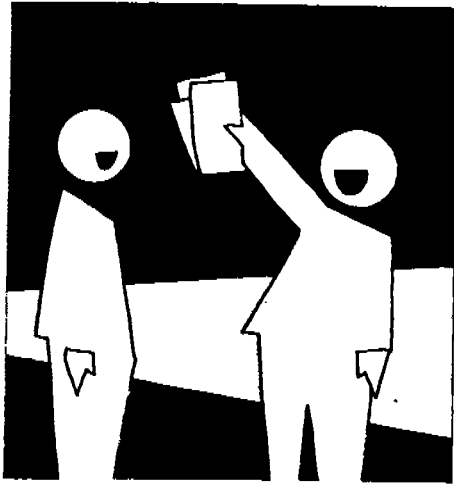
ماخذ: اقلام فوق و درصد آنها از منبع زیر استخراج شده، اما محاسبه ارزش براساس درصدها توسط مؤلف انجام گرفته است.

- وزارت امور خارجه، گزارش اوضاع اقتصادی اسپانیا در سال ۱۹۹۱ (مادرید: سفارت جمهوری اسلامی ایران، فروردین ماه ۱۳۷۱)، صص ۵۷ - ۵۹.

* - شامل دستگاههای مخبرانی یا برق مستقل، هیدروکربن، کاغذ و کارتن، پمپ هوا و کمپرسور، انواع فلور، مواد رنگی، ماشینهای خشک کن، انواع کانوچو، اجناس سرامیک، وسایل دندانپزشکی، وسایل جراحی، لاستیک، ماشینهای بافندگی، پیچ و مهره، وسایل بسته بندی، انواع تهویه، قاب عینک، ماشین آلات ابزاری، ماشین بافت تریکو، ترانسفورماتور برقی، مخازن، موتورها و ژنراتورها و ابزارآلات الکترومکانیکی.

** - شامل برنج، روی نا خالص و براده آهن، کابلها و فیبرهای اپتیک، دستگاههای مکانیکی، پلاکها و ورقه های بلاستیک، لوله و پروفیل ساخته شده ساختمانی، ترکیبات کربنی، مواد رنگی، ماشینهای خشک کن، انواع کانوچو، وسایل برقی کوچک، دستگاههای مختلف (ماشین ابزار)، سرامیک و کاشی، انواع آب گرم کن برقی، مواد چسبنده برای قا لپها، وسایل پزشکی، آلیاژهای آهن، اسلحه کمبری، ماشین آلات ابزاری، ماشین بافت تریکو، میله های پروفیل مسی، انواع ورقه ها و نوارهای آلومینیوم، سموم ضد آفت، ترانسفورماتورهای برقی.

سال ۱۹۹۰ کاهش یافته و به ۴۸ درصد رسیده است. برخلاف کالاهای واسطه ای، سهم کالاهای

مصرفی در کل صادرات اسپانیا به ایران رقم قابل توجهی را تشکیل نمی‌دهد، به طوری که در سالهای ۱۹۹۰ و ۱۹۹۱ سهم این گروه از کالاها کمتر از ۱۰ درصد بوده است.

بنابراین در مورد ترکیب و اهمیت اقلام صادراتی اسپانیا به ایران می‌توان نتیجه گرفت که براساس طبقه بندی بین‌المللی کالاها، بیشترین حجم صادرات این کشور به ایران را کالاهای واسطه‌ای تشکیل می‌دهد.

۴-۲- ترکیب واردات اسپانیا از ایران

جدول (۲) اقلام عمده صادرات جمهوری اسلامی ایران به اسپانیا در سالهای ۱۹۹۰ و ۱۹۹۱ را نشان می‌دهد. به طوری که ملاحظه می‌شود. نفت همواره مهمترین رقم صادرات ایران به اسپانیا بوده و می‌باشد، به نحوی که سهم آن بیش از ۹۰ درصد کل صادرات ایران را تشکیل می‌دهد. صرف نظر از نفت خام، در حدود ۵ تا ۷ درصد از صادرات ایران مربوط به اقلام غیرنفتی است که در بین آنها پسته، خشکبار و فرش با ۳/۹ درصد سهم در سال ۱۹۹۰، و ۶/۱ درصد در سال ۱۹۹۱ مهمترین کالاهای صادراتی (غیرنفتی) را تشکیل می‌داده‌اند. سایر محصولات غیرنفتی صادراتی ایران نیز مشابه صادرات به سایر کشورهای اروپایی، عمدتاً از محصولات خام و سنتی^(۱۲)، مانند ادویه‌جات، کشمش، کمپوت، زیره، گیاهان دارویی و عطری، پوست، عتیقه جات و محصولات صنایع غذایی نظیر خاویار

و انواع کنسرو و کمپوت، تشکیل گردیده که سهم آنها در کل صادرات ایران به این کشور رقم قابل توجهی را تشکیل نمی‌دهد. از نکات قابل توجه صادرات ایران به اسپانیا، صادرات مقادیر قابل توجهی ماهی، میگو و خاویار است که بخش مهمی از آن به صورت قاچاق و یا با تعرفه‌های غیرحقیقی وارد این کشور می‌شود^(۱۳).

۴-۳- سهم جمهوری اسلامی ایران از صادرات اسپانیا

جدول (۳) ارزش کل صادرات اسپانیا و ارزش صادرات این کشور به ایران را در خلال سالهای ۱۹۸۴-۹۲ نشان می‌دهد. به طوری که ملاحظه می‌شود ارزش صادرات اسپانیا در سالهای مورد بررسی بیش از ۲/۷ برابر گردیده و از ۲۳۵۶۲ میلیون دلار در سال ۱۹۸۴ به ۶۴۴۹۵ میلیون دلار در سال ۱۹۹۲ رسیده

جدول (۲) - اقلام عمده صادرات ایران به اسپانیا طی سالهای ۱۹۹۰-۱۹۹۱

ارقام: (هزار دلار/درصد)

۱۹۹۱		۱۹۹۰		نوع کالا
درصد	ارزش	درصد	ارزش	
۹۲/۶	۶۰۲۸۲۶	۹۵/۲	۷۸۳۳۶۰	نفت خام
۴/۵	۲۹۲۹۵	۲/۸	۲۳۰۲۰	پسته و خشکبار
۱/۶	۱۰۴۱۶	۰/۹	۷۴۰۰	فرش
-	-	۰/۴۵	۳۶۹۹	مواد معدنی
۰/۳۱	۲۰۱۸	۰/۲۲	۱۸۰۸	خاویار
۰/۴۱	۲۶۶۹	۰/۱۹	۱۵۶۲	زعفران و ادویه جات
۰/۰۸۶	۵۶۰	۰/۰۶۱	۵۰۱	عتیقه جات
۰/۱۳	۸۴۶	۰/۰۴۸	۳۹۴	گلیم و دیگر دستبافتها
-	۳۲	۰/۰۲۴	۱۹۷	میوه های خشک
-	۶۴	-	۸۰	پوست دباغی نشده
۰/۰۴	۲۶۰	-	۷۵	دانه های گیاهی (بادیان، زیره و غیره)
-	۳۹	-	۵۹	صمغ طبیعی
-	۲۵	-	۲۹	میگو و سخت پوستان دریایی
-	-	-	۲۵	روده و معده حیوانات
۰/۱۲	۸۲۵	-	۲۴	انگور و کشمش
-	-	-	۲۳	سبزیجات تازه - پیاز و سیر
-	۱۹	-	۱۶	پوست دباغی شده
-	۱۲۶	-	۴۶	سایر *
۱۰۰	۶۵۱۰۰۰	۱۰۰	۸۲۲۰۰۰	جمع کل

* - شامل اشیای شیشه ای، گیاهان دارویی و عطری، البسه ورزشی، مجسمه و دیگر اشیای تزئینی.

مأخذ: مقادیر و محاسبه آن به دلار از مؤلف است ولی درصدها از منبع زیراستخراج گردیده است.

- وزارت امور خارجه، گزارش اوضاع اقتصادی اسپانیا در سال ۱۹۹۱ (مادرید: سفارت جمهوری اسلامی ایران،

فروردین ۱۳۷۱)، ص ۵۶.

است. در این میان ارزش صادرات این کشور به ایران در سالهای ۱۹۸۴ - ۸۷ پیوسته در حال کاهش بوده و از ۳۲۷ میلیون دلار به ۱۰۶ میلیون دلار رسیده، اما مجدداً از سال ۱۹۸۸ به حد اکثر خود، یعنی ۴۱۹ میلیون دلار در سال ۱۹۹۱ رسیده است. کاهش صادرات اسپانیا به ایران در خلال سالهای ۱۹۸۴ - ۸۷ از یک سو معلول کاهش درآمدهای ارزی ایران به دلیل شرایط جنگی و کنترل شدید واردات توسط دولت و از طرف دیگر معلول عدم تحرک و کاهش سطح روابط اقتصادی دو کشور و همسویی نسبی اسپانیا با جهان غرب در تحت فشارگذاران ایران بوده است.

نفت همواره مهمترین رقم صادرات ایران به اسپانیا بوده و می باشد، به نحوی که سهم آن بیش از ۹۰ درصد کل صادرات ایران را تشکیل می دهد

۱۹۸۴ به حداقل خود، یعنی ۰/۲۷ درصد در سال ۱۹۸۸ رسیده است. در سالهای بعد از جنگ عراق علیه ایران نیز، اگرچه سهم صادرات اسپانیا به ایران در کل صادرات این کشور به دو برابر افزایش یافته، اما درکل، این سهم قابل توجه نبوده و تقریباً در حد ۰/۵ درصد باقی مانده که در مقایسه با سهم بسیاری از اعضای اتحادیه اروپا، کمتر است.

بنابراین می توان نتیجه گرفت که رشد صادرات اسپانیا به ایران بسیار کمتر از رشد صادرات کل این کشور بوده و علی رغم افزایش واردات ایران در سالهای بعد از ۱۹۸۸، اسپانیا اگرچه در ابتدا توانسته میزان صادرات خود به ایران را افزایش دهد ولی در مجموع روند صادرات این کشور به ایران حاکی از کاهش نقش ایران در تجارت این کشور می باشد.

۴-۴- سهم اسپانیا از واردات جمهوری اسلامی ایران

جدول (۴) ارزش واردات ایران در خلال سالهای ۱۹۸۴ - ۹۲ را برحسب واردات کل، واردات از کشورهای صنعتی^(۱۴) به طوری که ملاحظه می شود، ارزش کل واردات ایران، طی سالهای ۱۹۸۴ - ۸۸ در حال کاهش بوده و از ۱۴۸۱۶ میلیون دلار به ۸۱۷۱ میلیون محدود گردیده است (این امر چنان که در قسمت قبل نیز اشاره گردید رابطه مستقیم با صادرات و بخصوص صادرات نفت داشته است). اما در سالهای بعد از ۱۹۸۸ با افزایش درآمدهای ارزی، میزان واردات نیز سیر صعودی گرفته و از

همچنین اگرچه با پایان جنگ و بهبود شرایط اقتصادی ایران و سفر هیئتهای مختلف سیاسی - اقتصادی دو کشور، صادرات اسپانیا در سالهای بعد افزایش یافته، اما در کل، ایران سهم قابل توجهی در صادرات اسپانیا نداشته است. این مسئله با بررسی سهم صادرات اسپانیا به ایران نیز قابل بررسی است. به طوری که از جدول (۳) ملاحظه می شود، سهم صادرات اسپانیا به ایران در کل صادرات این کشور در خلال سالهای مورد بررسی، ابتدا شدیداً کاهش یافته و از ۱/۴ درصد در سال

جدول (۳) - ارزش کل صادرات اسپانیا و صادرات به ایران در خلال سالهای ۱۹۸۴ - ۱۹۹۲

ارقام: میلیون دلار/ درصد

شرح / سال	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
ارزش کل صادرات اسپانیا	۲۳۵۶۲	۲۴۲۴۵	۲۷۲۰۶	۳۴۱۹۲	۴۰۳۳۵	۴۳۶۸۵	۵۴۶۹۳	۶۰۵۵۸	۶۴۴۹۵
ارزش کل صادرات اسپانیا به ایران	۳۲۷	۳۱۲	۱۳۳	۱۰۶	۱۱۰	۲۱۹	۳۱۵	۴۱۹	۲۹۹
سهم ایران در کل صادرات اسپانیا	۱/۴	۱/۳	۰/۵	۰/۳	۰/۲۷	۰/۵	۰/۵۷	۰/۶۹	۰/۴۶

(1)- EIU, Country Profile, Spain 1992-93 (London: EIU Pub. 1992).

(2)- IMF, Direction of Trade Statistics 1989-90 (Washington, D.C: IMF Pub. 1990)

(3)- IMF, Direction of Trade Statistics 1992-93 (Washington, D.C: IMF Pub. 1993).

جدول (۴) - ارزش صادرات ایران، واردات از کشورهای صنعتی، جامعه اروپا و اسپانیا در

سالهای ۱۹۸۴ - ۱۹۹۲

ارقام: میلیون دلار/ درصد

عنوان / سال	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
کل واردات ایران	۱۴۸۱۶	۱۱۶۲۲	۹۳۵۵	۹۳۶۹	۸۱۷۱	۱۲۷۴۶	۱۵۷۸۹	۲۱۳۳۹	۲۳۱۹۶
واردات از کشورهای صنعتی	۷۰۹۹	۶۳۱۷	۶۲۳۷	۵۹۴۲	۵۳۲۵	۷۷۸۲	۱۰۹۰۷	۱۵۴۴۹	۱۶۹۹۳
واردات از اتحادیه اروپا (EU)	۶۱۰۲	۴۴۷۴	۳۹۱۸	۳۷۹۳	۳۶۰۶	۵۰۴۵	۶۹۷۰	۹۶۷۴	۱۱۲۹۹
واردات از اسپانیا	۳۲۷	۳۱۲	۱۳۳	۱۰۶	۱۱۰	۲۱۹	۳۱۵	۴۱۹	۲۹۹
درصد واردات از کشورهای صنعتی	۶۷/۵	۶۱/۱	۶۶/۷	۶۳/۴	۶۵/۲	۶۱/۱	۶۹/۱	۷۲/۴	۷۳/۲
درصد واردات از اتحادیه اروپا	۴۱/۲	۳۸/۹	۴۱/۸	۴۰/۵	۴۴/۱	۳۹/۶	۴۴/۱	۴۵/۳	۴۸/۷
درصد واردات از اسپانیا	۲/۲	۲/۷	۱/۴	۱/۱	۱/۳	۱/۷	۲	۱/۸	۱/۳
سهم اتحادیه اروپا در کل									
واردات ایران از کشورهای صنعتی	۸۶	۷۱	۶۲/۸	۶۳/۸	۶۷/۷	۶۴/۸	۶۳/۹	۶۲/۶	۶۶/۵
رشد واردات ایران	-	-۲۱/۵	-۱۹/۵	۰/۱۴	-۱۲/۸	۵۶	۲۳/۸	۳۵/۱	۸/۷
رشد واردات از اسپانیا	-	-۴/۶	-۵۷/۳	-۲۰/۳	۳/۸	۹۹/۱	۴۳/۸	۱۱/۱	-۱۴/۵

مأخذ: آمار واردات از منبع زیر استخراج گردیده و بقیه محاسبات از مؤلف است.

(1)- IMF, Direction of Trade Statistics 1989-90 (Washington, D.C: IMF Pub. 1990).

(2)- IMF, Direction of Trade Statistics 1992-93 (Washington, D.C: IMF Pub. 1993).

۱۲۷۴۶ میلیون دلار در سال ۱۹۸۹ به ۲۳۱۹۶ میلیون دلار در سال ۱۹۹۲ افزایش یافته است) در عرض چهار سال دو برابر گردیده است).

در این میان واردات ایران از کشورهای صنعتی نیز به تبع واردات کل، ابتدا در سالهای ۱۹۸۴ - ۸۸ کاهش یافته، اما مجدداً سیر صعودی گرفته و از ۵۳۲۵ میلیون دلار در سال ۱۹۸۸ (حداقل) به ۱۶۹۹۳ میلیون دلار در سال ۱۹۹۲ رسیده است.

بنابراین همچنان که ملاحظه می‌شود رشد واردات ایران از کشورهای صنعتی در سالهای ۱۹۸۸ - ۹۲ به مراتب بیش از رشد کل واردات بوده است (واردات از کشورهای صنعتی سه برابر گردیده در حالی که واردات کل، کمتر از سه برابر بوده است).

این موضوع با بررسی سهم واردات از کشورهای صنعتی نیز قابل بررسی است. به طوری که از جدول (۴) ملاحظه می‌شود سهم این گروه از کشورها در واردات ایران با نوساناتی

افزایش، و از ۶۷/۵ درصد در سال ۱۹۸۴ به ۷۳/۳ درصد در سال ۱۹۹۲ تغییر نموده و به تبع آن سهم کشورهای اتحادیه اروپا نیز با نوساناتی، از ۴۲/۲ درصد در سال ۱۹۸۴، به ۴۸/۷ درصد در سال ۱۹۹۲ رسیده و این در حالی است که سهم کشورهای عضو اتحادیه اروپا در کل واردات از کشورهای صنعتی در خلال سالهای ۱۹۸۴ - ۹۲ کاهش یافته و از ۸۶

درصد در سال ۱۹۸۴ به ۶۶/۵ درصد در سال ۱۹۹۲ بالغ گردیده است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که الگوی واردات ایران در سالهای مورد بررسی تغییر نسبی نمود و علی‌رغم عضویت کشورهای یونان، پرتغال و اسپانیا در اتحادیه اروپا، سهم این اتحادیه محدودتر گردیده که به تبع این امر سهم اسپانیا در واردات ایران نیز در سالهای قبل از عضویت در اتحادیه اروپا با نوساناتی افزایش یافته به طوری که از ۲/۲ درصد در سال ۱۹۸۴ به حداکثر خود، یعنی ۲/۷ درصد در سال ۱۹۸۵ رسیده، اما در سالهای بعد از عضویت در اتحادیه اروپا این سهم شدیداً کاهش یافته و با نوساناتی به ۱/۳ درصد در سال ۱۹۹۲ محدود گردیده است (۱۵).

از طرف دیگر مقایسه رشد واردات ایران و واردات از اسپانیا حاکی از ناهماهنگی دو نرخ فوق است.

۴-۵- سهم اسپانیا از صادرات جمهوری اسلامی ایران

از جدول (۵) ملاحظه می‌شود ارزش صادرات ایران در خلال سالهای ۱۹۸۴ تا ۱۹۸۹ تحت تاثیر مسائل جنگ عراق علیه ایران کاهش شدیدی یافته و از ۱۵۵۷۶ میلیون دلار به ۸۱۰۰ میلیون دلار کاهش یافته، لیکن با خاتمه جنگ و افزایش صادرات ایران، این ارزش مجدداً

جدول (۵) - ارزش صادرات کل ایران، صادرات به کشورهای صنعتی، اتحادیه اروپا و اسپانیا

(ارقام: میلیون دلار / درصد)

درسالهای ۱۹۸۴-۱۹۹۲

عنوان / سال	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
کل صادرات ایران:	۱۵۵۷۶	۱۳۶۳۴	۸۰۱۹	۱۰۹۹۹	۸۱۰۰	۱۱۲۸۲	۱۵۴۷۶	۱۶۴۲۸	۱۵۸۰۷
صادرات به کشورهای صنعتی	۹۹۹۹	۷۹۶۹	۴۹۴۳	۷۴۲۸	۴۸۵۸	۷۷۳۱	۱۰۵۱۲	۱۰۷۰۰	۹۵۵۵
صادرات به اتحادیه اروپا	۶۶۰۲	۴۷۳۴	۲۷۶۸	۴۱۳۳	۳۳۸۲	۵۶۳۳	۶۹۸۲	۷۲۱۷	۶۶۶۱
صادرات به اسپانیا	۱۱۰۱	۸۰۷	۳۶۷	۶۰۵	۴۴۱	۷۵۲	۸۲۲	۶۵۱	۳۲۰
درصد صادرات به کشورهای صنعتی	۶۵	۶۶/۴	۶۱/۶	۶۷/۵	۶۰	۶۸/۵	۶۷/۹	۶۵/۱	۶۰/۴
درصد صادرات به اتحادیه اروپا	۴۲/۳	۳۴/۷	۳۴/۵	۳۷/۶	۴۱/۷	۴۹/۹	۴۵/۱	۴۳/۹	۴۲/۱
درصد صادرات به اسپانیا	۷	۵/۹	۴/۶	۵/۵	۵/۴	۶/۷	۵/۳	۳/۹	۲
سهم صادرات به اتحادیه اروپا در کل									
صادرات ایران به کشورهای صنعتی	۶۶	۵۹/۴	۵۶/	۵۵/۶	۶۹/۶	۷۲/۹	۶۶/۴	۶۷/۴	۶۹/۷
رشد صادرات ایران	-	-۱۲/۵	-۴۱/۲	۳۷/۱	-۲۶/۳	۳۹/۳	۳۷/۲	۶/۲	-۳/۸
رشد صادرات به اسپانیا	-	-۲۶/۷	-۵۴/۵	۶۴/۸	-۲۷	۷۰/۵	۹/۳	-۲۰/۸	-۵۰/۸

مأخذ: آمار صادرات از منبع زیراستخراج گردیده و بقیه محاسبات از مؤلف است.

(1)- IMF, Direction of Trade Statistics 1989-90 (Washington, D.C: IMF Pub. 1990).

(2)- IMF, Direction of Trade Statistics 1992-93 (Washington, D.C: IMF Pub. 1993).

شروع به افزایش نموده و به ۱۶۴۲۸ میلیون دلار در سال ۱۹۹۱ (حداکثر دوره) و ۱۵۸۰۷ میلیون در سال ۱۹۹۲ رسیده است.

در همین رابطه سهم کشورهای صنعتی از صادرات ایران از ۹۹۹۹ میلیون دلار در سال ۱۹۸۴ به حداکثر ۱۰۷۰۰ میلیون دلار در سال ۱۹۹۱ و ۹۵۵۵ میلیون دلار در سال ۱۹۹۲ بالغ گردیده، که به لحاظ سهمی، از ۶۵ درصد در سال ۱۹۸۴ به ۶۰ درصد در سال ۱۹۸۸ (حداقل)

ایران شدیداً کاهش یافته و کمتر از $\frac{1}{3}$ سال ۱۹۸۴ آن گردیده است.

بررسی وضع موازنه تجاری ایران با اتحادیه اروپا و اسپانیا مبین آن است که تراز تجاری ایران با اسپانیا در این سالها همواره دارای مازاد بوده، درحالی که با اتحادیه اروپا چنین روندی نداشته و درسالهای ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲ به سرعت روبه کسری نهاده است

این موضوع بادقت در آمار واردات اسپانیا بیشتر روشن می‌گردد. (۱۶)

به طوری که از آمار واردات اسپانیا برمی‌آید، سهم واردات مواد انرژی زا و بخصوص نفت در کل واردات این کشور به دلیل کاهش قیمت آن و کاهش واردات در سالهای نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ و ادامه آن در دهه ۱۹۹۰ به کمتر از نصف تقلیل یافته و باتوجه به آنکه قسمت اعظم صادرات ایران به اسپانیا (بیش از ۹۰ درصد) را نفت خام تشکیل می‌داده، سهم صادرات نفت ایران نیز در واردات اسپانیا کاهش یافته است (هرچند باید توجه نمود که گرایش اسپانیا در سالهای اخیر در استفاده از انرژیهای دیگری چون گاز افزایش یافته است). و بالاخره بررسی رشد صادرات کل ایران و مقایسه آن با رشد صادرات به اسپانیا حاکی از آن است که در دوره ۱۹۸۴-۸۸، درسالهایی که رشد صادرات ایران مثبت بوده، میزان رشد صادرات به اسپانیا بالاتر از متوسط رشد صادرات کل بوده است. به همین ترتیب

درسال ۱۹۸۶ رسیده و همگام با روند نوسانی واردات کشورهای صنعتی، ارزش واردات اتحادیه اروپا نیز درسالهای بعد شروع به افزایش نموده و به حداکثر خود در سال ۱۹۹۱، یعنی ۷۲۱۷ میلیون دلار رسیده است. به لحاظ روند سهمی نیز، سهم اتحادیه اروپا از صادرات ایران از $\frac{۳۴}{۵}$ درصد درسال ۱۹۸۶ به بیش از $\frac{۴۹}{۵}$ درصد درسال ۱۹۸۹ افزایش یافته، اما درسالهای بعد این سهم مجدداً کاهش داشته و در نهایت به $\frac{۴۲}{۱}$ درصد درسال ۱۹۹۲ بالغ گردیده است.

بنابراین همچنان که ملاحظه می‌شود، قسمت اعظم افزایش سهم کشورهای صنعتی در کل صادرات ایران ناشی از افزایش سهم کشورهای جامعه اروپا در صادرات این کشور بوده است (جدول ۵).

دراین میان سهم صادرات ایران به اسپانیا نیز مشابه سهم کشورهای صنعتی، در ابتدا دچار کاهش گردیده و از ۷ درصد در سال ۱۹۸۴ به $\frac{۴}{۶}$ درصد در سال ۱۹۸۶ رسیده، اما مجدداً درسالهای ۱۹۸۷-۸۹ این سهم افزایش یافته و به $\frac{۶}{۷}$ درصد درسال ۱۹۸۹ ترقی نموده، اما در سالهای بعد سهم اسپانیا از صادرات ایران کاهش شدیدی یافته و به ۲ درصد درسال ۱۹۹۲ محدود گردیده است. بنابراین برخلاف کشورهای جامعه اروپا (که سهم آنها در خلال دوره مورد بررسی تقریباً ثابت مانده و از $\frac{۴۲}{۳}$ درصد در سال ۱۹۸۴ به $\frac{۴۲}{۱}$ درصد سال ۱۹۹۲ رسیده)، سهم اسپانیا در صادرات

جدول (۶) - ارزش واردات اسپانیا از ایران و جهان در سالهای ۱۹۸۴-۱۹۹۲

ارقام: میلیون دلار

عنوان / سال	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
کل واردات اسپانیا	۲۸۸۳۲	۲۹۹۶۳	۳۵۰۵۶	۴۹۱۱۲	۶۰۵۱۷	۷۰۹۵۳	۸۷۳۴۱	۹۶۵۵۰	۹۸۶۱۷
واردات از ایران	۱۱۰۱	۸۰۷	۳۶۷	۶۰۵	۴۴۱	۷۵۲	۸۲۲	۶۵۱	۳۲۰
سهم ایران در واردات اسپانیا	۳/۸	۲/۶	۱	۱/۲	۰/۷۵	۱	۰/۹۵	۰/۶۷	۰/۳

(1)- IMF, *Direction of Trade Statistics 1989-90* (Washington, D.C: IMF Pub. 1990).

(2)- IMF, *Direction of Trade Statistics 1992-93* (Washington, D.C: IMF Pub. 1993).

در سالهای ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۲ ارزش واردات اسپانیا از ایران به میزان ۱۱۰۱ میلیون دلار، ۸۰۷ میلیون دلار، ۳۶۷ میلیون دلار، ۶۰۵ میلیون دلار، ۴۴۱ میلیون دلار، ۷۵۲ میلیون دلار، ۸۲۲ میلیون دلار، ۶۵۱ میلیون دلار و ۳۲۰ میلیون دلار به ترتیب افزایش یافته و به میزان ۳۶۷ میلیون دلار در سال ۱۹۸۶ رسید که تنها معادل یک درصد از کل واردات این کشور بوده است. همچنین اگرچه ارزش واردات این کشور از ایران در سالهای ۱۹۸۶-۸۹ افزایش یافته و به بیش از دو برابر رسید، لیکن سهم آن در کل واردات اسپانیا به دلیل رشد بالای آن، درحد یک درصد باقی مانده است.

در سالهایی که صادرات ایران دارای رشد منفی بوده، میزان کاهش در رشد صادرات به اسپانیا بیشتر از متوسط صادرات کل بوده، با این حال در سالهای ۱۹۹۰-۹۲ رشد صادرات ایران به اسپانیا در مرحله اول کاهش یافته و در دو سال آخر منفی گردیده، درحالی که میزان کاهش رشد صادرات کل به مراتب از کاهش رشد صادرات به اسپانیا کمتر بوده است.

۴-۶- سهم جمهوری اسلامی ایران از واردات اسپانیا

در سالهای بعد از ۱۹۸۹ سهم واردات اسپانیا از ایران به دلیل کاهش سهم نفت خام وارداتی این کشور و به دلایل سیاسی پیش گفته، از ایران کاهش یافت، به طوری که ارزش واردات از ایران در سال ۱۹۹۲ به ۳۲۰ میلیون دلار محدود گردیده که تقریباً معادل ۰/۳ درصد از کل واردات این کشور بوده است. درکل، متوسط رشد واردات اسپانیا در خلال سالهای مورد بررسی به مراتب بیش از رشد واردات این کشور

جدول (۶) ارزش واردات اسپانیا و واردات این کشور از ایران را در خلال سالهای ۱۹۸۴-۹۲ نشان می دهد. براین اساس واردات اسپانیا در سال ۱۹۸۴ بالغ بر ۲۸۸۳۲ میلیون دلار بوده که بارشد متوسطی معادل ۲۶/۹ درصد، در سال ۱۹۹۲ به ۹۸۶۱۷ میلیون دلار افزایش یافته است. دراین میان ارزش واردات اسپانیا از ایران در سال ۱۹۸۴ بالغ بر ۱۱۰۱

جدول (۶) - موازنه بازرگانی ایران با جهان، کشورهای اتحادیه اروپا و اسپانیا در خلال

سالهای ۱۹۸۴-۱۹۹۲

ارقام: میلیون دلار

عنوان / سال	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
موازنه تجاری ایران	۷۶۰	۲۰۱۰	-۱۳۳۶	۱۶۳۰	-۷۱	-۱۴۸۴	-۳۱۳	-۴۹۱۱	-۷۳۸۳
موازنه تجاری ایران و اتحادیه اروپا	۵۰۰	۲۶۰	-۱۱۵۰	۳۴۰	-۲۲۴	۵۸۸	۱۲	-۲۴۵۷	-۴۶۳۸
صادرات ایران به اسپانیا	۱۱۰۱	۸۰۷	۳۶۷	۶۰۵	۴۴۱	۷۵۲	۸۲۲	۶۵۱	۳۲۰
واردات ایران از اسپانیا	-۳۲۷	-۳۱۲	-۱۳۳	-۱۰۶	-۱۱۰	-۲۱۹	-۳۱۵	-۳۵۰	-۲۹۹
موازنه بازرگانی ایران و اسپانیا	۷۷۴	۴۹۵	۲۳۴	۴۹۹	۳۳۱	۵۳۳	۵۰۷	۳۰۱	۲۹

مأخذ: جداول (۳)، (۴)، (۵) و (۶)

از ایران بود که این امر منجر به کاهش سهم ایران در مبادلات تجاری این کشور گردیده است.

۴-۷- موازنه بازرگانی ایران و اسپانیا

جدول (۷) موازنه بازرگانی ایران با کشورهای اتحادیه اروپا، اسپانیا و جهان را در خلال سالهای ۱۹۸۴-۹۲ نشان می‌دهد. چنانکه ملاحظه می‌شود، تراز بازرگانی کل ایران تنهادر سالهای ۱۹۸۴، ۱۹۸۵ و ۱۹۸۷ با مازاد مواجه گردیده که بالاترین رقم آن مربوط به سال ۱۹۸۵ و بالغ بر ۲ میلیارد دلار بوده است. از سال ۱۹۸۸ کسری موازنه تجاری ایران به طور پیوسته آغاز شده و از ۷۱ میلیون دلار در سال ۱۹۸۸ به ۷۳۸۳ میلیون دلار در سال ۱۹۹۲ رسیده است.

ایران با اتحادیه اروپا و اسپانیا مبین آن است که تراز تجاری ایران با اسپانیا در این سالها همواره دارای مازاد بوده، درحالی که با اتحادیه اروپا چنین روندی نداشته و در سالهای ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲ به سرعت رویه کسری نهاده است. بنابراین کسری سالهای ۱۹۸۹ و ۱۹۹۰ با کشورهای غیر از اعضای اتحادیه اروپا، و خصوصاً با ژاپن بوده است. علاوه بر نکته فوق، بررسی روند موازنه تجاری ایران و اسپانیا حاکی از آن است که در سالهای مورد بررسی موازنه تجاری ایران با اسپانیا همواره یا مازاد مواجه بوده که مقدار آن با نوساناتی، از ۷۷۴ میلیون دلار در سال ۱۹۸۴ به ۲۳۴ میلیون دلار در سال ۱۹۸۶ و ۵۳۳ میلیون دلار در سال ۱۹۸۹ (بیشترین رقم مازاد) رسیده است. اما در سالهای بعد، این مازاد شدیداً کاهش یافته (به

در این میان بررسی وضع موازنه تجاری

دلیل کاهش صادرات ایران به اسپانیا) و به ۲۹ میلیون دلار در سال ۱۹۹۲ محدود شده است. بنابراین مازاد تجاری ایران با اسپانیا در سالهای ۱۹۸۶، ۱۹۸۹، ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲ سبب تعدیل قسمتی از کسری تجاری ایران با اتحادیه اروپا گردیده، هرچند که این رقم در سالهای آخر مورد بررسی به دلیل کاهش صادرات ایران به اسپانیا قابل توجه نبوده است.

۴-۸- بررسی بازار اسپانیا برای صادرات ایران

باتوجه به ترکیب اقلام عمده صادرات ایران به اسپانیا، چند نکته در بررسی بازار این کشور قابل توجه است که عبارت‌انداز:

۱- در بخش صادرات کالاهای کشاورزی، به علت تنوع آب و هوایی اسپانیا، این کشور در بسیاری از محصولات سنتی صادراتی بخش کشاورزی ایران نه تنها بازار مناسبی محسوب نمی‌گردد، بلکه به عنوان رقیب ایران در بازارهای جهانی فعالیت می‌نماید و یا معمولاً اقلام سنتی وارداتی از ایران را به منظور صادرات مجدد (Re - Export)، وارد می‌نماید. در این مورد می‌توان به گیاهان و داروهای گیاهی، زعفران، انواع خشکبار و میوه جات، پشم و روده، پوست و انواع آب میوه اشاره نمود، که اسپانیا به دلیل استفاده از امتیازات اتحادیه اروپا، بسته‌بندی بهتر و قیمت تمام شده پایین تر، بازار صادراتی بسیاری از محصولات صادراتی این بخش در اتحادیه اروپا را با رکود

مواجه می‌سازد.

۲- در بخش صنعت و خصوصاً صنایع سنگین فلزی (که در سالهای اخیر به مرحله صادرات رسیده‌اند)، به دلیل تمرکز سرمایه شرکت‌های چند ملیتی در اسپانیا و رشد سریع صنایع این کشور در جهت صادرات، و همچنین قدرت صادراتی اتحادیه اروپا و سایر کشورهای صنعتی، توانایی صنایع ایران در رقابت و بازاریابی در این کشور بسیار محدود می‌گردد. بنابراین امکان قابل ملاحظه‌ای برای ایران در بازار کالاهای صادراتی صنعتی به اسپانیا وجود ندارد.

۳- در بخش صادرات نفتی، از یک طرف به دلیل تنوع تولید کنندگان در آسیا، افریقا و اروپا، ایران با رقابت شدید سایر کشورها مواجه است، و از طرف دیگر به دلیل گرایش کشورهای اروپایی به انرژیهای جایگزین چون برق و گاز (به خاطر آلودگی کمتر محیط زیست)، میزان موفقیت ایران در انعقاد قراردادهای صادرات نفت به این کشور در سالهای اخیر محدودتر گردیده است.

۴- در بخش فعالیتهای خدماتی، نظیر: بیمه و بانکداری و خصوصاً کشتیرانی و حمل و نقل دریایی، اسپانیا همواره به عنوان رقیب ایران در بازار جهانی عمل نموده و در این زمینه نیز امکان قابل ملاحظه‌ای برای ایران در تجارت با این کشور وجود ندارد.

پی نوشتها:

- (۱) وزارت امور خارجه، اطلاعاتی درباره اسپانیا (تهران: وزارت امور خارجه، اداره سوم سیاسی، اسفند ماه ۱۳۶۰)، ص ۸۸.
- (۲) - روزنامه اطلاعات، (نهم آذر ماه ۱۳۶۲).
- (۳) - روزنامه جمهوری اسلامی، (۲۸ آذرماه ۱۳۶۶).
- (۴) - مرکب از نمایندگان ۵۰ شرکت صنعتی - تجاری.
- (۵) - روزنامه جمهوری اسلامی (سوم آبانماه ۱۳۶۷).
- (۶) وزارت امور خارجه بولتن اقتصادی اسپانیا شماره ۵۳، (آبانماه ۱۳۷۱)، ص ۲.
- (۷) - پیشین، ص ۳.
- (۸) - روزنامه صبح آزادگان (هفتم آذرماه ۱۳۶۲).
- (۹) - روزنامه جمهوری اسلامی، (۲۸ بهمن ماه ۱۳۶۸).
- (۱۰) - روزنامه کیهان، (۲۸ مهرماه ۱۳۷۰).
- (۱۱) - قابل توجه است که در این حادثه بیش از ۱۴ ازمیلوان ایرانی کشته، و خسارت فراوانی به ایران وارد آمد.
- (۱۲) - منظور از محصولات صادراتی سنتی، محصولاتی هستند که در ترکیب صادرات سی سال اخیر کشور وجود داشته‌اند بی آنکه محصولات عمده جدیدی به آنها اضافه شود.
- (۱۳) - پیشین، ص ۳۲.
- (۱۴) - کشورهای صنعتی مورد اشاره عبارت‌اند از: آمریکا، کانادا، استرالیا، ژاپن، نیوزلند، اتریش، نروژ، سوئد، سوئیس و اعضای اتحادیه اروپا با استثنای یونان و پرتغال.
- (۱۵) - باید توجه نمود که نوسانات سهم اسپانیا و اتحادیه اروپا در واردات ایران هماهنگ نبوده و علی‌رغم افزایش نسبی سهم اتحادیه اروپا در واردات ایران، سهم اسپانیا محدود نیز شده است.

16. EIU, *Country Profile, Spain* 1992-93 (London: EIU Pub. 1992), P.28.